

SVETOVNA KNJIŽEVNOST V 1. POL. 20. STOLETJA

ZGO.OKOLIŠČINE:

- 1.svet.vojna (1914-1918)
- revolucionarna gibanja -> v Rusiji oktobrska revolucija
- totalitarni režimi: fašizem, nacizem, stalinizem
- ŠPA državljanska vojna
- 2.svet.vojna(1939-1945)

ZNANOST IN FILOZOFIJA:

- spoznanja v fiz: Albert Einstein, relativnostna teorija.
- utemeljitelj psihoanalize: Sigmund Freud (raziskovanje notranjega sveta zavesti in nezavednega).
- fenomenologija(veda o bistvu pojavov): filozof Edmund Husserl → rekel, predmeti ne obstajajo sami na sebi, ampak so nam vedno dani kot predmeti zavesti.

MODERNIZEM=skupno ime za literarne smeri 20.st.

- vanj spadajo avantgardna gibanja, ekspresionizem, književna dela avtorjev, ki niso pripadali nobenemu avantgardnemu gibanju niti ekspresionizmu (T.S.Eliot, J.Joyce, B.Brecht).

ZNAČILNOSTI:

- zasledovanje dogajanj v duševnosti (zavesti in podzavesti).
- mimesis=posnemanje stvarnega sveta (realizem).
- brisanje logike zunanjega sveta-nemimetričnost.
- estetika grdega (prikazovanje nemoralnega, nelepega, škodljivega, šokantnega).
- nov pogled na jezik: svoboden (kršenje slovničnih pravil), nerazumni, nelogični stavki, besedne zveze; rušenje izraznih tabujev(žargonizmi, vulgarizmi); metaforika in zgradba po načelu asociativne oddaljenosti; montaže; spajanje fragmentov.

AVANTGARDE:

- fr.avantgarde=prednja četa, predstraža.
- vrsta gibanj, ki se v Evropi pojavijo po l.1909.
- prelom s tradicijo, revolucija v umetnosti, estetike (lepote).
- razbijanje logičnega jezika, razgradnja pomena in skladnje.
- uveljavijo se v književnosti, likovni um, glasbi in filmu.
- umetniki namene izražajo z **manifesti** → programski povzetek ciljev določenega umetnostnega ali literarnega gibanja. V njem njegovi pripadniki predstavljajo svoja teoretska načela in svoje umetnostne postopke.

KUBIZEM:

- fr. le cube=kocka, nastane okoli 1908 kot slikarska smer (Pablo Picasso).
- v književnosti ruši ustaljene norme (odpravlja ločila, rahlja skladnjo).
- glavni predstavnik: Apollinaire.

FUTURIZEM:

- lat.futurizem=prihodnost
- nastanek v Italiji 1909 (Marinetti) → manifest futurizma.
- radikalno zanikanje tradicije, estetike in humanizma.
- slavijo moč, hitrost, nasilje, vojno, industrializirano civilizacijo in tehniko.
- italijanski futuristi se povežejo s fašizmom.
- radikalen odnos do jezika (skladnjo je potrebno uničiti s pomočjo nizanja samoglasnikov, glagole je potrebno omejiti na nedoločnike, ukiniti pridevnike, prislove in ločila).
- ruski futuristi: povezava z oktobrsko revolucijo, zanikajo tradicijo meščanske družbe, jezikovno eksperimentiranje.
- pesnik: Vladimir Majakovski.

DADAIZEM:

- iz otroške govorice 'da da', nastanek okoli 1916 v Švici iz protesta zoper vojno, meščansko družbo.
- v književnosti zagovarja vrnitev k otroški neposrednosti, primitivnosti, spontanosti.
- gre za avtomatično pisanje brez razumskega nadzora.
- vpliv na nadrealizem.

NADREALIZEM:

- fr. surrealisme=umetnost nadrealističnosti.
- začetnik gibanja Andre Breton, manifest nadrealizma, 1924.
- iskanje nadrealističnosti, ki se ne podreja zakonom razuma, temveč se razkriva; navdih išče v sanjah, halucinacijah, nekontroliranih situacijah.
- pisanje naj se podredi diktatu podzavesti (avtomatično pisanje).

EKSPRESIONIZEM:

- lat. expressio=izraz.
- razvoj v Nemčiji po letu 1910.
- v literaturi poudarja očiščenje človeka, oblikovanje nove, višje etike in bolj humane družbe.

SOCIALISTIČNI REALIZEM:

- v Sovjetski zvezi po 1934 uradno zapovedana književna smer.
- avtorji so morali opisovati pozitivne junake, ki gradijo komunistično prihodnost.
- predstavnik je avtor Maksim Gorki.

RAINER MARIA RILKE:

-rodil 1875 v Pragi, študiral v več mestih, opustil študij knjiž, umet, filoz. in se posvetil pesniškemu poklicu. Potoval po Evropi, nanj vplivalo bivanje v Rusiji (tam obiskal Tolstoja). Nekaj časa tajnik znanega fra. kiparja Augusta Rodina. Ta je vplival na Rilkejevo 'kiparsko fazo' (za to fazo značilna ostro opazovanje in natančnost izraza; pesnik ne ponotranja več zunanjih doživetij, ampak se skriva v stvari). 1911-1912 gost na devinskem gradu. 1. svet. vojno preživel na Dunaju. 1922 zbolel za levkemijo, umrl 1926 v Švici. Bil eden najvplivnejših pesnikov 20. stoletja. Njegovo pesništvo meji med simbolizmom in modernizmom. Pesniške zbirke: Knjiga ur, Knjiga slik, Nove pesmi (1907), Devinske elegije, Soneti na Orfeja.

PANTER:

- Iz zbirke Nove pesmi;
- Predmetna pesem: na videz objektivno, distancirano in opisno predstavlja kak predmet, stvar, živo bitje. Prikazati želi notranje bistvo predmeta, zato je njen pomen največkrat simboličen.
- Prvoosebni subjekt umakne tretjeosebni glas, ki opisuje konkretne stvari, živali, rastline, te pa se sproti spreminjajo v nosilce skritega pomena.
- Da bi poudaril slikanje po naravi, je naslovu dodal tudi kraj-pariški botanični vrt.
- Vsebina: panterjev pogled je truden, ni več tako oster kot prej, drogov ga utesnjujejo, osrednji besedi sta moč in volja → simbol vztrajnosti, neupogljivosti in duševne moči. Telesno ni nemočen, samo duševno. Zadnja kitica razkriva da ga pogled na zunanji svet še vedno vznemirja, njegovo srce pa ga zaboli. Panter simbolizira stisko, utesnjenost, ujetost, nesvobodo sodobnega človeka.

FREDERICO GARCIA LORCA:

-špa.pesnik in dramatik, rodil 1898 blizu Granade, študiral književnost in pravo v Granadi in Madridu, spoprijateljil z nadrealističnim slikarjem Salvadorjem Dalijem in spoznal evropsko avantgardo. Po izidu zbirke Ciganski romancero 1928, s katero je dosegel velik uspeh pri bralcih in kritikih, je doživel hudo ustvarjalno krizo, ki jo je premagal s potovanjem v ZDA. Ameriko je doživel kot svet popolne izpraznjenosti in osamljenosti sredi množice. Zbirka Pesnik v New Yorku velja za glavno delo špa.nadrealizma. po prihodu iz Amerike je postal ravnatelj potujočega univerz.gledališča. Po izbruhu špa.drž.vojne se je umaknil v Granado. Tam 1936 priprli in ustrelili pripadniki Francovi fašistične milice. Bil blizu simbolizmu in nadrealizmu, povezan tudi s špa.literarno tradicijo-nanj vplivala Andaluzijska ljudska pesem.

VITEZOVA PESEM:

- lirski subjekt vitez iz špa.preteklosti, ki si želi priti v Cordobo, ampak je ne bo nikoli dosegel, ker ve da bo prej umrl.
- lirska pesem: v ospredju pesimistično razpoloženje
- izpostavljena beseda Cordoba
- pesem ima okvir (ponovi se 1. in zadnja kitica)
- značilno nominalno oz. samostalniško izražanje (nima veliko glagolov)
- Cordoba simbol nedosegljivosti cilja (za cilj, kateremu je naravnano člo.hrepenenje, je nedosegljiv)
- tema: vdanost v usodo, slutnja smrti, človekovo hrepenenje po nedosegljivem cliju, človekova osamljenost in minljivost.
- ideja: vsak čovek hrepeni po idealu, ki ga nikoli ne doseže, ker se vedno znova pojavljajo novi, težje dosegljivi ideali.
- črna in rdeča na simbolni ravni napovedujeta smrt
- poosebitev: smrt me oprezuje. Joj, ko me smrt pričakuje (s poosebitvijo poudari čustveno povezanost s smrtjo)
- inverzija → okrasni pridevnik: kobilica črna, luna velika
- zadnja kitica: anafora, vzklik, stopnjevanje, paralelizem členov
- Lorca v pesmi združil tradicionalno in moderno liriko:
 - Tradicionalno: motiv popotnega viteza (tradic.lirika špa.romanc, romanov o viteških dogodivščinah).
 - Moderno: samostalniško oz. nominalno izražanje, prosti verz, svobodna kitica, fragmentarna zgradba.
- pogosto pesem primerjamo s Slutnjo, pesnika Srečka Kosovele.

JAMES JOYCE:

-rodil 1882 v Dublinu. Obiskoval jezuitsko šolo, na katoliški univerzi študiral jezike, v Parizu medicino-študija ni končal. Spoznal sobarico Nora, z njo odšel na celino, saj se je v Dublinu počutil utegnjenega. Bil učitelj ang v Trstu. Med 1.svet.vojno živel v Zurichu, kasneje v Parizu. Skoraj slep umrl 1941 v Švici. Večina del nastala v Dublinu, napisal zbirko kratke proze Ljudje iz Dublina in 3 romane. Glavna oseba zelo avtobiografskega romana Umetnikov mladostni portret je Stephen Dedalus. 1922 izšel roman Ulikses, zadnji roman Finneganova bdenje(zaradi jezikovnega eksperimentiranja težko razumljiv).

ULIKSES - NOTRANJI MONOLOG SODOBNE PENELOPE (zadnje poglavje)

-iz romana Ulikses (18 poglavij), Odiseja 24 spevov; o sinovem iskanju očeta (Telemach)

Vsebina:

Joyce želel napisati novodobno Odisejo in se motivno naslonil na Homerjev ep (o vračanju grškega junaka Odiseja iz trojanske vojna na rodno Itako; vrača se 10 let). Joycev Ulikses prikazuje en običajen dan, 16.junij 1904, v življenju treh oseb: sodobni Telemach: Stephen Dedalus (mlad izobraženec in umetnik, neredni študent, intelektualec, preživlja s poučevanjem na šoli), sodobni Odisej: Leopold Bloom(Jud iz Dublina, zbiralec oglasov), sodobna Penelopa: Molly(Bloomova nezvesta žena, amaterska pevka, predstavi jo kot naravno, elementarno, nemoralno žensko, v njej je posebil rodovitnost, plodnost, zvitost, vabljenost). Kraj: Dublin-prispodoba modernega vlemesta ter človekove duhovne razdrobljenosti in izgubljenosti v njem. Molly srečamo na začetku in koncu romana, ves čas v postelji. Moška blodita po Dublinu, Molly pa doma sprejme ljubimca Stephena (Bloomov duhovni sin). Bloom in Stephen se v romanu parkrat srečata (vrh dela, v časopisni redakciji, knjižnici, porodnišnici, bordelu, beznici).

- Vsako poglavje napisano v drugačni pripovedni tehniki:
- dramski prizor, katekizem (vprašanja-odg.), časnikarski slog, srednjeveška kronika, naturalistični slog, notranji monolog (8 povedi,25.000 besed, brez ločil in velikih začetnic).
- notranji monolog: ena od tehnik za pisanje toka zavesti.
- tok zavesti: neprekinjen, neurejen tok misli, občutij, razpoloženj, spominov..

MARCEL PROUST:

-rodil 1871 v bogati pariški meščanski družini. Oče ugleden prof. medicine, mati hči bogatega judovskega bančnika. V mladosti zdravstvene težave, napadi astme. Po vojski vpisal na pravo. Obiskoval številne pariške salone (spoznal veliko ljudi, navdih za pisanje). Po starševski smrti umikal iz salonskega življenja in zaprl v sobo obdano s pluto ter ustvarjal svoj opus. Umril 1922 za pljučnico. Napisal cikel 7 romanov V iskanju izgubljenega časa.

V ISKANJU IZGUBLJENEGA ČASA:

-Iz cikla 7 romanov V iskanju izgubljenega časa.

-prvo veliko besedilo zasnovano 1905, pisal pa celo življenje.

-pripoved o preobrazbi bolnega otroka v umetnika, avtobiografija in upodobitev življenja fra.družbe na prehodi iz 19.v 20.st.

-ne prikazuje svet kot objektivni pripovedovalec, ampak svet oblikuje skozi projekcijo lastne zavesti.

-razočarajo ga ljubezen, prijateljstvo in življenje v visoki družbi → odloči se zapisati zgodovino svojega 'izgubljenega časa' ter ga osmisliti.

-sporočilo cikla: spoznanje, da samo umetniško ustvarjanje rešuje pred minljivostjo in daje življenju višji smisel.

-naslov prvega dela romana V Seannovem svetu(razdeljen na 3 cikle) je 1. cikel Combray → domišljjsko mestece, kjer je pisatelj kot otrok preživel počitnice.

-7.roman cikla: Spet najdeni čas

Combray: (1.del): personalni pripovedovalec: Marcel

-Pripovedovalec se nekega jutra 1902 prebudi in se spominja otroških dni, ki jih je preživel pri svoji teti Leonie v Combrayu. Njegov spomin se osredini na soseda Charlesa Swanna, čigar obiski so preprečili pripovedovalcu, da bi ga mati pred spanjem poljubila za lahko noč. Desetletja kasneje nam zaupa izkušnjo ob zaužitju magdalence, kater okus mu obudi spomin na mladostni Combray. Tega potem natančno opiše v nadaljevanju romana.

Neka Swannova ljubezen: (2.del): tretjeosebni pripovedovalec

-pripoveduje o Swannovem razmerju s Odette. Swann je bogat, izobražen dandy, ki se zaljubi v Odette (nevesta kurtizana) in se z njo poroči.

Imena Krajev: (3.del)

-pripoveduje o pripovedovalčevi ljubezni Gilberti (hči Swanna in Odette).

-nehotni spomin ≠ zavestni spomin; nehotni je spomin, ki ga obudi nek čutni, zunanji dražljaj; ne moremo ga priklicati z razumom; vzbujajo ga okušalni, vonjalni, slušni občutki.

Combray je moderni roman:

-prvoosebni prip. subjektivno pripoveduje zgodbo

-posebno vlogo igra nehotni spomin

-prip. se odmakne od zaporedno, kronološko zasnovanega tradicionalnega romana na 2 načina:

-s podrobnim opisovanjem spominov (Marcel pravi, da se prava resničnost oblikuje šele v spominu).

-s stapljanjem sedanosti in preteklosti.

FRANZ KAFKA:

-rodil 1883 v Pragi. Imel 3 sestre, ki so umrle v taboriščih. Otroštvo in mladost zaznamoval tiranski oče, ki ni razumel njegovih umetniških nagnjenj. Študiral pravo, delal v zavarovalnici, zbolel za tuberkulozo, se upokojil in živel po zdraviliščih. Avtoritativen oče zapustil pečat v duševnosti občutljivega pisatelja. Zaznamoval tudi položaj Žida, vzgojenega v nemškem jeziku, ki je živel na Češkem pod A-O nadoblastjo. Osamljen. Umril 1924 v Pragi. V času življenja objavil le nekaj krajših zgodb, večino pisanja namenil sežigu, a je pisatelj Max Brod uredil in izdal njegovo zapuščino. Med posmrtno izdanimi deli nedokončani romani: Grad, Proces, Amerika.

Značilnosti njegovega pisanja:

- s predstavljanjem moderne negotovosti, tesnobe in razpada smisla je opisoval človeka, ki se izgublja v birokratskem sistemu.
- dogajanje postavljeno v meščansko okolje.
- življenjski položaj je skrajno fantastičen, vendar ga vse osebe jemljejo samoumevno.
- mešanica stvarnega in fantastičnega tako značilna, da jo im. 'kafkowska situacija'.
- o skrajno čudnih dogodkih govori zelo stvarno, s čimer doseže poseben učinek.

PREOBRAZBA:

- delo izšlo ko je bil še živ
- glavna oseba Gregor Samsa se nekega jutra spremeni v velikega hrošča.
- najprej pomisli da sanja, spozna da je preobrazba resnična. Ob pogledu na uro se zave da je zamudil vlak, s katerim bi moral potovati. Po poklicu je trgovski potnik. Službe ne mara, ampak je od njega odvisna družina (starši in sestra Greta). Na njegova vrata pridejo trkat, a ne morejo vstopiti saj ima zaklenjena vrata. Vrata odpre šele, ko pride njegov nadrejeni iz službe, ki se ob pogledu nanj zgrozi in izgubi službo. Domači za zaprejo v sobo. Sami morajo začeti delati. Skrivati ga morajo pred podnajemniki. Zanj skrbi njegova sestra. Nekega dne mu želi iz sobe umakniti pohištvo, pomaga ji mati ki omedli od gnusa, oče je do sina neprizanesljiv in vanj meče jabolka (poškoduje). Sčasoma tudi Greti skrb postane odveč. Soba vedno bolj zanemarjena, umazana. Ko se mu sestra odreže je Gregorjeva osamitev popolna. Spozna da je edina rešitev smrt, preneha jesti, umre. Družina smrt prenese z olajšanjem saj se je znebila velikega bremena. Na koncu skupaj gredo na sprehod in razmišljajo o prihodnosti.

-**novela:** vsebuje vse temeljne značilnosti Kafkovih poznejših del – občutek osamljenosti, nemoči in strahu; najbolj fantastične, groteskne in sanjske podobe pisatelj prikazuje kot samoumevne, verjetne in resnične.

-**moderna groteska:** elementi grozljivega, popačenega, nenavadnega, fantastičnega (junakova nenavadne preobrazba in reakcija družine)

-**osrednji motiv**=preobrazba: lahko jo razumemo kot protest proti izkoriščevalnemu svetu, ki ga obdaja. 2 preobrazbi: ko Samsa postane hrošč, njegova zavest ostane človeška, njegova družina pa dobiva nečloveški obraz.

-**motiva prehranjevanja:** vztrajanje v življenju, ob poslušanju sestrinega igranja na violino mislil na človeško hrano in se prepričeval da je še vedno človek.

-**motiv slike z damo v kožuhu:** v sobi visela slika z damo v krznu, skušal rešiti ob praznjenju sobe. Ob tem njegovemu trebuhu godil dotik s telesom-prikrita erotika.

MIHAIL AFANASJEVIČ BULGAKOV: (1891-1940)

MOJSTER IN MARGARETA:

- moderna parafraza legende o Faustu, nastajal od 1928 do pisateljeve smrti 1940.
- cenzuriran izšel 1966, necenzuriran pa 1973

Fantastični roman

- prvine realnega sveta, vendar so sestavljene v razumsko nerazložljivo celoto.
- v tem romanu se realistični opisi mešajo s fantastičnimi; veliko je grotesknih, magičnih, nadnaravnih.

Roman v romanu: poleg zgodba Mojstra in M, ki se dogaja v 30ih 20.st. v Moskvi in realnost v stalinističnem režimu spreminja fantastično grotesko, je najti še zgodbo o Ponciju in Pilatu (napisana realistično).

Vsebina: Mojster (nima imena) piše roman o Ponciju in Pilatu in o popotnem modrijanu Ješui (Jezus). Uredniki zavrnili njegovo delo, kritiki pa tekst javno označili za sovražnega. To je mojstra strlo in na koncu se znajde v psihiatrični bolnišnici.

- teme, ki jih je pisatelj predstavil kot humanistične vrednote človečnost, svoboda mišljenja in ustvarjanja, razmerje med posameznikovo vestjo in oblastjo, so identične v obeh pripovedih.
- med Stalinovo Moskvo in Jeruzalemom je kar nekaj vzporednic, saj v obeh mestih vladajo tiranija, ovaduštvo in strah.

Faustova snov: Margareta. Medtem ko v Goethejevem Faustu junak sklene pogodbo s hudičem, je v ruskem delu Margareta tista, ki paktira s satanom, da bi ji vrnil izgubljenega ljubimca, Mojstra. Satan, ki s svojo družino raja po Moskvi, je poliglota in intelektualec, kakor umetnik spreminja resničnost v grotesko, junakom je predstavljen kot Woland. Na koncu pomaga Mojstru in Margareti, ki v resnični Moskvi umre, da najdeta večni mir.

Zgodba v Varieteju: Satan Woland se s svojo družino, v kateri je tudi maček Behemot, pojavi v moskovskem gledališču Variete. Uprizori predstavo črne magije. Moskovčane preizkuša, če so se kaj notranje spremenili, in ugotovi, da človeštvo ljubi denar. Variete je zrcalo moskovske družbe. Ločnice med gledališčem (iluzijo) in realnim svetom ni več. Osebe so groteskno-komične, lastnosti vsakdanjega 'normalnega' sveta so karikirane in predmet pretanjenega satiričnega posmeha.

BERTOTT BRECHT:

MATI KORAJŽA IN NJENI OTROCI:

- PODNASLOV: Kronika iz tridesetletne vojne (verska vojna med katoliki in protestanti-Visoška Kronika).
- antimilitaristična drama (protivojna), nastanek 1939 (2.svet.vojna se je že začela)
- 12 slik/prizorov, dogajajo se v različnih krajih (Švedska, Avstrija, Češka, Poljska ...)

Osebe: glavna je Ana Fierling-Mati Korajža (vzdevek zaradi poguma, ki ga je pokazala, ko je reševala voz s kruhom iz topovskega ognja) in 3 otroci (2 sinova, nema hčer Katrina), vse izgubi v vojni.

Vsebina: uživa v vojni, baranta (tudi za sina), prekupčevalka, ki ve kaj hoče, saj mora vse storiti sama in ker živi od vojne si ne želi miru, na koncu izgubi vse, a se ne spremeni, vlačí po svetu svoj kramarski voz, modruje, prepeva komentira. Brecht je poudaril, da ni dramatikova naloga, da bi Korajži odprl oči. Bistvo je, da se lahko ob protagonistki občinstvo česa nauči.

Epsko gledališče: Brecht je zavračal tradicionalno (dramsko) gledališče, ki zahteva igralčevo poistovetenje z igralnim likom, pa tudi igralčevo identifikacijo z njim, kar vodi do katarze (strah, sočutje povzročajo katarzo).

Potujetveni učinek (na tem temelji epsko gledališče):

- tehnika s katero igralec ohranja kritično razdaljo do svojega lika, tako da igralec lahko samostojno presoja in soustvarja lik (stalno se zaveda, da je vse le igra)
- projekcije, songi,..
- gledalec je dejaven in kritičen opazovalec pokazanega
- ni dramske napetosti
- množični prizori, dramatikove intervencije (komentarji), vidna menjava scenografije.

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V 1. POLOVICI 20. STOLETJA

ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE:

- 1918: razpad Avstro-Ogrske, nastanek Države SHS in nato Kraljevine SHS (1929: Kraljevina Jugoslavija)
- 1920: koroški plebiscit (del S Koroške priključen Avstriji)
- 1920: rapalska pogodba (Primorska pripade Italiji)
- 30. leta: gospodarska kriza, vse večje socialne razlike, ostra nacionalna nasprotja
- 25. 3. 1941: Jugoslavija pristopi k trojnemu paktu
- 6. 4. 1941: napad na Jugoslavijo, okupatorji državo zasedejo in razkosajo
- april 1941: ustanovitev Osvobodilne fronte
- vedno ostrejša nazorsko ločevanje:
 - komunisti pod vodstvom Josipa Broza - Tita organizirajo oborožen upor proti okupatorjem (partizansko gibanje)
 - desno usmerjeni katoliki ustanavljajo t. i. vaške straže (belogardisti); kasneje se organizirajo domobranci

KULTURNE RAZMERE V 20IH, 30IH:

- slovenščina = učni jezik v šolah, uporablja se v uradih
- nastanek narodnokulturnih ustanov (Filharmonija, NUK, Lj.univerza, SAZU)
- bogata publicistična dejavnost: še vedno izhajata lit. reviji Ljubljanski zvon (liberalni) in Dom in svet (konservativni) ter politična dnevnik Slovenki narod in Slovenec.

KULTURNE RAZMERE MED OKUPACIJO:

- OF razglasi t. i. kulturni molk. Vedno več ilegalnega tiska.

EKSPRESIONIZEM NA SLOVENSKEM:

- po 1. svetovni vojni
- človek v modernem urbanem, industrializiranem svetu brez vrednot občuti skrajno stisko in ogroženost.
- rešitev je nova, drugačna človeška skupnost, ki bo temeljila na bratstvu, humanosti in ljubezni.
- človek se mora moralno preobraziti, kar je mogoče samo skozi izkušnjo trpljenja.

LIRIKA: Srečko Kosovel

DRAMATIKA: Slavko Grum

SOCIALNI REALIZEM (1930-1950):

- ukvarjanje s t. i. malim človekom, predvsem kmetom, ki se bori za vsakdanje preživetje.
- kritika kapitalizma
- delavcu in kmetu je treba dati več pravic
- prevladuje pripovedna proza (romani, povesti, novele)
- Prežihov Voranc(Lovro Kuhar), Miško Kranjec, Ciril Kosmač, France Bevk.

KNJIŽEVNOST MED 2. SVET. VOJNO:

- partizanska lirika: Karel Destovnik – Kajuh in Vladimir Pavšič - Matej Bor
- ljudska pesem
- na drugem ideološkem bregu: France Balantič in Ivan Hribovšek

SREČKO KOSOVEL (1904-1926):

- v Lj. obiskoval realno gimnazijo, študiral slavistiko, romanistiko, filozofijo. V tujini ni študiral ker je prej umrl.
- 1.svet.vojno in priključitev Primorske k Italiji preživel v bližini soške fronte. Ustvarjal ekspresionistične, impresionistične pesmi, pesmi v prozi, črtice, eseje, manifeste. Objavljal je v levičarski reviji Mladina.
- 1) impresionistična; 2) ekspresionistična → lirika; 3) eksperimentalna faza (konsi)=konstruktivizem.
- 1925→revolucionarna (politično angažirana) poezija.
- Zlati čoln: pesniška zbirka, izšla po smrti
- 1927: Pesmi (prijatelji zberejo njegove pesmi in izdajo zbirko)
- 1931: Zbirka pesmi
- 1946: Zbrano delo (3 knjige)
- 1967: Integrali (konsi)

SLUTNJA:

-impresionistična faza, napisana 1924, impresionistična pesem

-tema:

- 1) boleča, nemirna osamljenost
- 2) slutnja smrti

-vtisi (stvarni motivi): polja, cesta, tema, nekdo, senca, okno..

-duhovni motiv → viden vpliv ekspresionizma: boleš, nepokoj (nemir), slutnja..

-kontrast med svetlobo in temo: luč, ki jo je mati dajala na okno → topel dom, zavetje, čakajoča mater

-nominalni slog: izražamo predvsem samostalniško

NOMINALNI (TELEGRAMSKI) SLOG:

-posledica zahteve futuristov in ekspresionistov po destrukciji logične skladnje in čim bolj zgoščenem, eliptičnem jeziku. To naj bi dosegli z nizanem samostalnikov, ukinitvijo pridevnikov, prislovov, primerjalnih veznikov in ločil. Poetološke napotke je oblikoval Marinetti v tehničnem manifestu futuristične literature 1912. Ekspresionisti so jih uresničevali tudi s pogosto rabo nedoločnika in glagolnika.

POINTILIZEM: vpliv slikarske tehnike (pikice).

EKSTAZA SMRTI: izšla 1925 v Lj. zvonu.

-**ekstaza**=zamaknjenost, zanos.

-temačno vzdušja

-1000x mrtvi človek=človek krivičnega kapitalističnega družbenega reda

-prevladujeta rdeča in zlata barva

-**vizionarne podobe** (X simbolične/stvarne)

-**ekspresionistični slog** pesmi

-**namen:** v množinski obliki izražen krik po etnični prenovi človeštva; to se ne more zgoditi drugače kot s prelivanjem krvi, trpljenjem, propadom starega sveta

-**tema:** smrt (in prerojenje civilizacije)

-ideja: etnično angažirana → človeštvo se mora preroditi, krvava preroditev in odrešitev sveta bo prinesla s sabo tudi trpljenje

-krik po novi, humani družbi, protest proti kapitalizmu, ki je človeka razčlovečil

KOSOVELOV KONSTRUKTIVIZEM:

-**konsi**=montaže, lepljenke

-Integrali 26 (zbirko poim. A. Ocvirk)

-**vsebina:** odziv na konkretno družbeno dogajanje: **kritika** kapitalistične družbe, lažne morale, otopelosti človeške zaostalosti, umetnikovega položaja

KONS. 5:

-1925, Tomaj

-kmetijski priročnik Gnoj je zlato

-avantgardna, konstruktivistična pesem, družbenokritična pesem

KAREL DESTOVNIK – KAJUH (1922-1944):

-njegova tematika: revolucija, boj za pravičnejši svet (npr. Slovenska pesem)

-pesmi imele agitacijsko in mobilizacijsko vlogo (agitacija=pridobivanje ljudi za politične in ideološke cilje; mobilizacija=organiziranje ljudi za neko dejavnost npr.za vojno).

-ljubezen, mati, trpljenje in smrt

BOSA POJDIVA, DEKLE, OBSOREJ:

-cikel 8 ljubezenskih pesmi

-posvečene Kajuhovemu dekletu Silvi Ponikvar

-1943, zbirka Pesmi (ilegalno natisnjena)

-temi: ljubezen do domovine + naroda in ljubezen do dekleta, trpljenje naroda

-osrednje jezikovno sredstvo: kontrast

-ideja pesmi: v času narodne ogorčenosti je treba tudi najintenzivnejša čustva podrediti boju za osvoboditev. Beli češnjevci cvetovi so namenjeni talcem. Osebna ljubezen je povezana z mislijo na trpeče.

-oblika pesmi: tradicionalna

DOGODEK V MESTU GOGI:

-Slavko Grum, napisana 1929, ekspresionistična drama
-montaža zgodb: iz Zolajeve novele Za noč ljubezni, sklepnega prizora Ibsenovih strahov, iz dveh svojih črtic, osnovne zgodbe Strindbergove Gospodične Julije

Dramska tehnika:

-moderna
-mozaik zgodb, izsekov iz življenja preb.
-simultano odsko prizorišče(na odru hkrati več dogodkov/situac)
-analitična drama(Hanino dramsko dejanje je motivirano z dogodki v preteklosti, o njih izvemo iz Haninega pogovora s Terezo)

Čas:zatohel večer, poletna soparna noč, bleščeče jutro

Kraj: Goga s poševnimi hišami, v stanov.drug nad drugim živijo Gogovci

Hana: protagonistka, nima protiigralca

-fiksirana seksualna travma(v mladosti jo je posilil Prelih, zato je odšla v tujino, vendar ne more zaživeti normalnega spolnega življenja. Ko se vrne domov, je kljub gnusu in ponižanju suženjsko odvisna od posiljevalca. Hanina osvoboditev je vprašljiva, če ne že povsem iluzorna.

Goga: zadušljivo, tesnobno, grozljivo vzdušje

Goga kot simbol: sociološka razlaga: izraz tesnih, zadušnih, nemogočih, nesvobodnih razmer na Slovenskem v času med vojnoma.

Psihološka razlaga: psih.deformacije preb.izhajajo iz njihove erotične zavrnosti.

Gogovci: duševno/psihično(nekateri telesno) popačeni, čudaški, sak s svojo travmo, patološki liki, kot lutke ki jih obudi skriti mehanizem nato pa spet zamrejo, obsojeni na čakanje dogodka ki ga ni, pasivni, živijo monotono, prano, nedružabno, nemoralni, hinavski, zlobni, opravljajo, prežijo na druge, trpinčijo drug drugega in sami sebe. Duševno obremenjeni zaradi neizživetega ali napačno izživetega spolnega nagona:

OSEBE:

-**Klikot** je sposoben le platonske lj; ko ga Hana povabi k sebi, se mu erotika zagnusi.

-**Tarbula** in **Afra** trpita, ker ju ni nikoli nihče poželed.

-**Elzo** je erotični odnos obremenil s krivdo, ker je zavrgla otroka (hrepni o odrešitvi, smrti).

-**Grbavi** Teobald si bolešno želi postati igralec = kompenzacija (preusmeritev spolnega nagona).

-**Gapit** je namesto žive ženske sposoben ljubiti neživo stvar.

Dogodek: preb. čakajo na dogodek, ki bi jih na neki način odrešil. Izkaže se, da je odrešujoč 'dogodek' odrešil le Hano, ki je zmogla udariti Preliha; ostala Goga je še naprej žrtev potlačenih in neizživetih strasti.

***Teobald:** recitira odlomke iz Ibsenove drame Strahovi. Elza ga je izpostavila vetru-grba.

***Afra** Tarbulina sestra. Ji mestna opravljivka, ki komentira dogodke v mestu. Imela je zaročenca, taprevaral z Elzo in naredil samomor. Pred tem je Afri povedal v obraz, da je ni nikoli ljubil in da se je z njo zaročil le zaradi denarja.

Motivi, teme: Grum opisuje delno patološke osebnosti, komplekse spolne neizživetosti, nasilje, ki človeku, ko odraste ne dovolijo, da bi se razmahnil. Ljudje ostajajo nepotešeni, neaktivni, življenjsko nesposobni.

»Prvi se ne pozabi nikoli.« Hana »Naj živi, naj živisamo da je mrtev!«

Hana s tem stavkom hotela izraziti škodoželjnost in maščevalnost. Jevesela, ker so bila zlobneževa slaba dela poplačana. Škodoželjno mu želi, da naj prazno živi naprej v nevednosti – naj bo živ in hkrati mrtev.

OBNOVA: pogovor sester Tarbule in Afre o nepričakovanem prihodu Hane (hčer trgovca) domov. nato se pogovarjata z sluškinjo Juto in Klefo, ki ga prestrašita z zgodbo o štirinajstletnici to Klefa prestraši in zbeži, prikaže se umrli naddavkar, ki je šel na svoj dnevni sprehod Na cesti se pojavi Gapit, zbeži v sobo, jo zaklene, obleče svoji lutki Giseli in začne piti vino Nato se v sobi pogovarjata Hana in Tereza
Hana se boji hlapca Prelih, ker je bil njen prvi, a tega ne pove Terezi oziroma ne direktno po odhodu Tereze pride v sobo Prelih, ki še zadnjič želi Hano, a ta se mu opira in nato se hlapec odloči da pride kasneje, saj na Hanino srečo v sobo pride Tereza grbavec Teobald želi igrati Ibsenove Strahov, in zato začne klicati gospodinjo Prestopil Nato se pogovarjata o nekem grbavem igralcu, ki naj bi ga gospodinja videla igrati Oče Kirvin , birič Kaps in Klikot se odpravijo igrati Hani podoknico, Kaps kljub nasprotovanju Klikota začne govoriti Hani, da jo Klikot zelo ljubi
Hana bi ga rada spoznala a on zbeži domov
Gapit v svoji sobi sliši Morisovo abecedo in sklene da se jo nauči, hkrati pa lutki pove načrt, da bosta zbežala iz Goge ker ga nekdo zasleduje
V drugem dejanju Afra in Tabula zaradi glasov ne moreta spati.
Nato le zaspita ko Tarbila plane kviški, ker jo je strah, da bi mirna ženska ušla iz mesta (Teobald je njen sin, in ona je kriva za njegovo grbavost)
V Hanini sobi se pojavi Prelih, ki se jo hoče polastiti a ga ona udari z svečnikom, ter truplo dvigne na posteljo in prekrije z odejo
V mestu še noben ne spi, vsi menijo da se bo nekaj zgodilo.
Afro steče do Elze (mirne žene), ker misli, da je mrtva a najde živo spečo na stolu
Tereza vstopi v Hanino sobo, Hana poskuša nagovoriti Terezo naj ji pomaga se znebiti trupla a Tereza tega noče
Hana po odhodu Tereze zaprosi Klikota in ta zaradi ljubezni to opravi
Klikot pusti truplo na cesti in zbeži v svojo sobo in se želi ubiti, ker je imel čisto drugačne predstave o Hani.
Preliza opazita slikar in njegova punca
Ni mrtev ampak je zaradi udarca izgubil ves spomin
Zjutraj nasproti Tarbule pride gospa Župeči pove ji par grozljivih govoric-neresnične
Hana namerava odpotovati in se omožiti, Tereza ji pove da se je Prelih priklativ domov Od veselja Hani iz ust uidejo besede : »Naj živi, naj živi, damo da je mrtev«